

SERIES กรมสมเด็จพระเทพฯ กับการศึกษาวัฒนธรรม

มานุษยวิทยาในมรรคาสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี¹

รุ่งตะวัน อ่วมอินทร์ นักวิชาการ
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

มานุษยวิทยา เป็นวิชาที่กว้างขวางและหลากหลาย วิชามานุษยวิทยาเปิดกว้างให้ผู้สนใจมองเห็นมนุษย์ในด้านที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรม สังคม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่หลากหลายเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในความเป็นมนุษย์ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเห็นความสำคัญของงานมานุษยวิทยาและศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ ประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ โบราณคดี ประวัติศาสตร์ศิลปะ ฯลฯ อีกทั้งยังเคยทรงพระราชปรารภว่า ประเทศไทยควรมีศูนย์ข้อมูลทางด้านนี้ เพื่อให้บริการแก่นักวิชาการและผู้สนใจทั่วไป ดังพระราชดำรัสของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสที่เสด็จฯ ไปทรงเปิดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2542 ความว่า “การศึกษาวิชามานุษยวิทยา มีจุดประสงค์ให้มนุษย์เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับมนุษยชาติทั้งหมด มนุษย์จะได้เข้าใจตนเองและเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เป็นพื้นฐานให้เกิดความเข้าใจอันดี และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข”

กรมสมเด็จพระเทพฯ กับศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

ในเอกสารลำดับขั้นตอนการจัดตั้งโครงการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ได้ลำดับความเป็นมาของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร เริ่มต้นในโอกาสที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระชนมายุ ครบ 3 รอบในวันที่ 2 เมษายน 2534 คณะกรรมการมูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ซึ่งมีคุณหญิงไขศรี ศรีอรุณ อธิการบดี มหาวิทยาลัยศิลปากรในขณะนั้น ผศ.ดร.อุไรศรี วรเศริน และอาจารย์อัษฎชนา จิตสุทธิญาณ ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้หารือกัน เพื่อเตรียมจัดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติในโอกาสดังกล่าว ได้มีการตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจเพื่อเตรียมงานนี้ โดยมีอาจารย์สมศักดิ์ วิราพร จากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นกรรมการด้วยอีก

ท่านหนึ่ง คณะกรรมการชุดนี้ได้ร่วมกันร่างโครงการจัดตั้งศูนย์เอกสารมานุษยวิทยา โดยใช้ชื่อว่า ศูนย์ตะวันออกเฉียงใต้ หรือศูนย์บูรพคดีศึกษา หรือศูนย์มานุษยวิทยา

เมื่อร่างโครงการแล้วเสร็จ จึงได้นำเสนอที่ประชุมกรรมการมูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2532 เพื่อขอความเห็นชอบ ที่ประชุมลงมติเป็นเอกฉันท์ให้ดำเนินการจัดทำรายละเอียดและหาสถานที่เพื่อก่อสร้างที่ทำการศูนย์ฯ

ต่อมา สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชวโรกาสให้คุณหญิงไขศรี ศรีอรุณ และ ผศ.ดร.อุไรศรี วรละริน เข้าเฝ้าฯ กราบบังคมทูลเชิญเสด็จฯ ไปทรงเปิดนิทรรศการเครื่องปั้นดินเผาแห่งชาติ ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2533 ในโอกาสดังกล่าว ได้มีพระราชดำรัสถึงเรื่องการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลด้วย และโปรดเกล้าฯ ให้มหาวิทยาลัยศิลปากรรับไปดำเนินการ คุณหญิงไขศรี ศรีอรุณ จึงได้นำโครงการดังกล่าวเสนอที่ประชุมคณะบดีพิจารณาเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2532 ที่ประชุมฯ ได้ให้ความเห็นชอบ มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงได้มีคำสั่ง ลงวันที่ 20 พฤศจิกายน 2532 แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำโครงการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลเอกสารศิลปะและมานุษยวิทยา ขึ้น

นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยศิลปากรยังได้กราบบังคมทูลสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ขอพระราชทานพระราชนุญาตเชิญพระนาม “สิรินธร” เป็นชื่อศูนย์ฯ ซึ่งก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชนุญาต

เรื่องสถานที่ก่อสร้าง เนื่องจากมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ มีพื้นที่ไม่มากพอที่จะสร้างอาคาร มหาวิทยาลัยศิลปากรจึงขอความอนุเคราะห์จากกรมธนารักษ์ ในชั้นแรกกรมธนารักษ์จะจัดสรรพื้นที่ข้างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป์ ถนนเจ้าฟ้า แต่เนื่องจากพื้นที่คับแคบ ดังนั้นกรมธนารักษ์จึงได้ให้ความอนุเคราะห์โดยอนุญาตให้มหาวิทยาลัยศิลปากรใช้ที่ดินซึ่งมีเนื้อที่ 7 ไร่เศษ บนถนนปิ่นเกล้า - นครชัยศรี เป็นสถานที่ก่อสร้าง เพื่อสนองพระราชดำริ

จากนั้น คณะกรรมการโครงการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลมานุษยวิทยาสิรินธร ได้จัดประชุมเพื่อติดตามความคืบหน้าการจัดตั้งอีกหลายครั้ง ในการประชุมครั้งที่ 2/2534 เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2534 ที่ประชุมมีมติให้เปลี่ยนชื่อ “ศูนย์ข้อมูลมานุษยวิทยาสิรินธร (Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropological Information Centre) เป็น “ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร” (Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre) เพื่อให้มีความหมายครอบคลุมกิจกรรมของศูนย์ฯ ได้ดียิ่งขึ้น

วันที่ 27 พฤษภาคม 2534 อธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ทูลเกล้าฯ ถวายภาพถ่ายแบบจำลองอาคารของศูนย์ฯ แต่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อขอพระราชทานพระราชดำริในการแก้ไขแบบอาคาร การนี้ มีพระราชวินิจฉัยว่า เหมาะสมแล้ว ไม่ต้องแก้ไข จากนั้น วันที่ 7 มิถุนายน 2534 เวลา 10.30 น. เสด็จฯ ไป

ทรงวางศิลาฤกษ์อาคารศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร และวันที่ 1 กันยายน 2537 สำนักพระราชพิธีการ มีหนังสือ ที่ รล.0007/3575 แจ้งว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระยศใน ขณะนั้น โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชานุญาตให้เชิญอักษรพระนามาภิไธย “สร” ไป ประดิษฐานที่ด้านหน้าของอาคารศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร จากนั้น วันที่ 5 เมษายน 2539 ทรง เลือกตราสัญลักษณ์ (คมส.) ของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร และในวันอังคารที่ 9 มีนาคม 2542 เสด็จฯ ไปทรงเปิดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร และทอดพระเนตรการดำเนินงานของศูนย์ฯ ในโอกาส ดังกล่าว

พิธีวางศิลาฤกษ์อาคารศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร วันศุกร์ที่ 7 มิถุนายน 2534

เมื่อแรกดำเนินการนั้น ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรได้จัดทำห้องพระราชประวัติ นิทรรศการถาวร เรื่องพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทย พิพิธภัณฑสถานเครื่องปั้นดินเผาที่ทำในประเทศไทย และนิทรรศการชาติพันธุ์วิทยาทางโบราณคดี ให้บริการเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม พร้อมทั้งดำเนินกิจกรรมตามภารกิจทางวิชาการ ทั้งนี้เพื่อสนองพระราชดำริและพระราชโอรสชาติที่ได้พระราชทานไว้แต่แรกเริ่ม กล่าวคือ เป็นแหล่งข้อมูลด้านมานุษยวิทยาของประเทศไทย เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า และเพื่อความเข้าใจที่กระจ่างเกี่ยวกับสังคมไทย

ตลอดระยะเวลาการดำเนินการงานของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาเสด็จมาเปิดงานประชุมวิชาการที่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรจัดขึ้น อาทิ ในวันที่ 4 เมษายน 2558 การประชุมวิชาการนานาชาติเรื่องการแสดงพื้นบ้านอาเซียน และทรงฟังปาฐกถาในหัวข้อ “การแสดงพื้นบ้านในอาเซียน” ที่มีศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ราชบัณฑิต สาขาวิชานาฏกรรมเป็นองค์ปาฐก และเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2562 การประชุมทางวิชาการทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 13 เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเป็นองค์ประธานเปิดงาน และทรงฟังปาฐกถาเรื่อง “ความเป็นมนุษย์ในโลกดิจิทัล” โดยมี ดร.นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ เป็นองค์ปาฐก เป็นต้น

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงกล่าวเปิดงานประชุมวิชาการนานาชาติเรื่องการแสดงพื้นบ้านอาเซียน และทรงฟังปาฐกถาในหัวข้อ “การแสดงพื้นบ้านในอาเซียน” โดย ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ราชบัณฑิตสาขาวิชานาฏกรรม เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2558

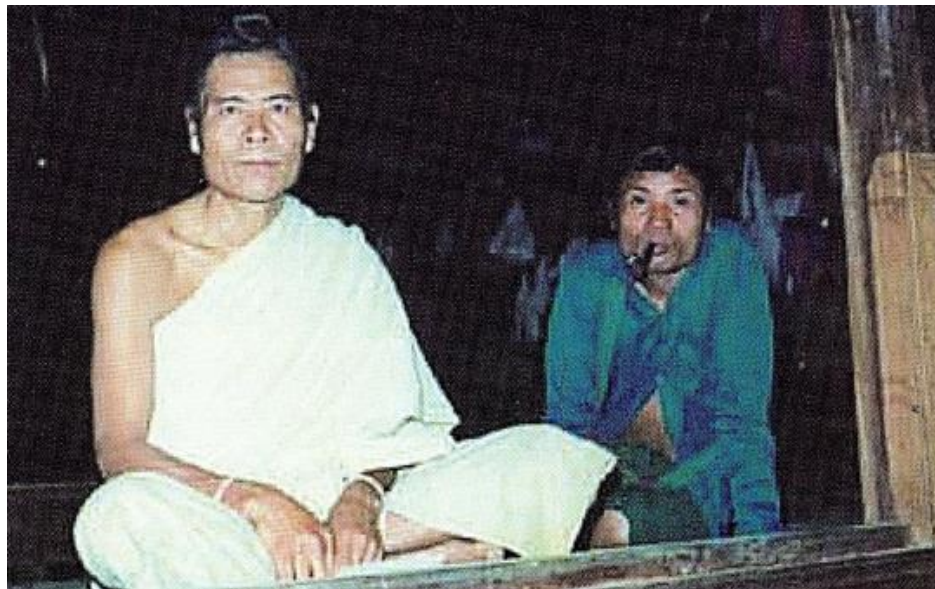
การประชุมทางวิชาการทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 13 เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเป็นองค์ประธานเปิดงาน และทรงฟังปาฐกถาเรื่อง “ความเป็นมนุษย์ในโลกดิจิทัล” โดย ดร.นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2562

กรมสมเด็จพระเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ

ไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจยังสถานที่ต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ พระองค์จะทรงบันทึกเรื่องราวและประสบการณ์ในสมุดบันทึกส่วนพระองค์ และทุกครั้งที่เสด็จฯ เยี่ยมราษฎรในถิ่นทุรกันดาร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ จะสนพระทัยในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ทรงสังเกต และทรงจดบันทึกวิถีชีวิต วัฒนธรรมของผู้คนโดยละเอียด สะท้อนความเป็นนักมานุษยวิทยาที่มีอยู่ในพระองค์ ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงแสดงปาฐกถานำสัมมนาเรื่อง **“ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย”** เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2543 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ทรงนำภาพถ่ายครั้งที่พระองค์เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ เมื่อเสด็จฯ ไปที่หมู่บ้านเลตองคุ จ.ตาก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่กะเหรี่ยงอาศัย ทรงบรรยายว่า

“วิถีชีวิตตามสภาพภูมิศาสตร์ที่จังหวัดตาก มีหมู่บ้านเลตองคุ การคมนาคมเข้าไปยาก คนมีรายได้ 4,000 บาท ต่อปีต่อครอบครัว จะว่าพวกเขาจนก็ดูเหมือนจะไม่ใช่ เพราะบางทีชีวิตที่อยู่กันก็พอเพียง กินอยู่เฉพาะในเขตนี้ ไม่ต้องใช้เงินมาก ...หมู่บ้านนับถือท่านฤาษี เวลาไปต้องไป

นมัสการฤๅษีก่อน ไปหาหรือว่าสิ่งไหนที่เห็นว่าดี ไปถามว่าลองปลูกผักได้ไหม เป็นการเพิ่มธาตุอาหาร ท่านก็บอกว่าทำไปเถอะ แต่บางอย่างที่เขาห้าม เช่น ไม่ชอบให้ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตโดยเฉพาะที่เลี้ยงไว้ ในหมู่บ้านไม่มีการขโมยกัน พวกเขามีทรัพย์สินเงินทองจะแบ่งปันกัน จะถือศีล 5 แต่ไม่ได้เป็นศาสนาพุทธ มีข้อปฏิบัติที่เหมือนศีล 5 เหมือนทุกข้อเลย คนที่อยู่ที่นี่จะไม่มีการว่ากัน ไม่ทะเลาะกัน ไม่ประพฤติผิดลูกเมียเลย เขาจะทำผมคือ มีผมยาว และเกล้าจุกขึ้นไป ตอนที่ไปนั้น ตชด. ที่ไปสอน เขาบอกว่าชาวบ้านขอให้เขาทำผมแบบนี้ เขาบอกว่าแต่ละคนก็มีวิถีชีวิต มีเครื่องแบบ เขาขอทำเครื่องแบบเป็น ตชด. มีเครื่องแบบของเขา ทางชาวบ้านจะมีเครื่องแบบอย่างไรก็ทำไป ต่างคนต่างเคารพในความเป็นอยู่ซึ่งกันและกัน”

ภาพถ่ายฝีพระหัตถ์วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ หมู่บ้านเลตองคุ จ.ตาก จากหนังสือภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย

บทบันทึกภาคสนามของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นั้น เป็นบทบันทึกภาคสนามที่ละเอียด เนื่องจากพระองค์สนพระทัยและทรงให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เมื่อเสด็จฯ ไปยังหมู่บ้านที่กะเหรี่ยงและในหมู่บ้านนับถือฤๅษี เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ทรงนมัสการและทรงปฏิบัติตามธรรมเนียมที่มีในหมู่บ้าน

นอกจากนี้ เมื่อเสด็จฯ เยือนประเทศต่างๆ ก็จะสนพระทัยในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนบ่อยครั้งที่จะทรงสังเกตและทรงเข้าร่วมในประเพณีและการแสดงต่างๆ อย่างสนุกสนาน ดังที่ทรงบันทึกไว้ในหนังสือ *ม่วนซื่นเมืองลาว* (2537) ในตอนที่เสด็จฯ เยือนหลวงพระบาง ว่า

“...ข้าพเจ้าดูผ้าอยู่ได้พักหนึ่ง ตัดสินใจว่าเรานัดทางดนตรีมากกว่า ปล่อยคนอื่นเลือกผ้า ข้าพเจ้าไปขอร่วมวงดนตรีดีกว่า คณะดนตรีของหมู่บ้านมีลุงสีโมเป็นหัวหน้าวง ลุงบอกว่าเรียนดนตรีในหมู่บ้าน ก็เล่นกันไป เดี่ยวนี้เด็กๆ เขาไม่ค่อยเล่นดนตรี เรียนหนังสือกันหมด เราสี่ซอเพลง ทุ่มจิ้น ทุ่มหลวงพระบาง แยกมอญ แล้วตีระนาดเพลงนางนาคและเพลงพม่า คุณยายคนหนึ่ง หัวเราะและบอกว่าลากๆ จุงๆ กันไปแบบนี้ก็สนุกดี”

จะเห็นว่าทรงเป็นนักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม สร้างความเข้าใจผู้คนและวัฒนธรรมในประเทศต่างๆ ดังจะเห็นจากพระราชนิพนธ์ที่ทรงใช้กระบวนการทัศนทางมานุษยวิทยาในการสังเกต ทรงมีส่วนร่วมสัมผัสวิถีชีวิตของชนบททุกหมู่เหล่า ทรงวิเคราะห์และทรงบันทึกด้วยความสนพระทัย

ฟื้นฟูวิถีราษฎร์ อุบัติภพพิพิธภัณฑ

งานพิพิธภัณฑที่เป็นงานที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สนพระทัยและเป็นงานหลักงานหนึ่งที่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่อง

เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2551 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ ไปทรงเปิดงานเทศกาลพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นครั้งที่ 1 “ฟังเรื่องเล่า ฟังความหลัง สร้างพลังท้องถิ่น” ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ในครั้งนั้นได้ทอดพระเนตรชมพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นที่มาร่วมงานจากทั่วประเทศ พร้อมทั้งมีพระราชดำรัสเพื่อบำรุงขวัญและกำลังใจแก่คนทำพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่น ดังความตอนหนึ่งว่า

“...พิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นเป็นที่เก็บรวบรวมวัตถุสิ่งของ บันทึกเรื่องราวความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม การดำเนินชีวิตและความเปลี่ยนแปลงของผู้คนในท้องถิ่นต่างๆ การที่พิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นจำนวนมากจากทั่วทุกภูมิภาคของประเทศมาร่วมกิจกรรมกันในครั้งนี้ เป็นโอกาสอันดีที่ผู้เข้าชมงานจะได้ศึกษาข้อมูลความรู้เบื้องต้นของพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นหลายแห่งได้ในคราวเดียว ขณะเดียวกันผู้ดำเนินงานพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่น ก็จะได้เรียนรู้ลักษณะความคล้ายคลึงหรือแตกต่าง และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่ความร่วมมือเพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นให้ก้าวหน้า สามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนทั้งในและนอกท้องถิ่นได้อย่างเข้มแข็งยั่งยืน...”

วันที่ 3 พฤศจิกายน 2551 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ทรงเปิดงานเทศกาลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นครั้งที่ 1 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน)

ในวันที่ 28 ตุลาคม 2552 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรได้รับพระมหากรุณาจากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเปิด **“หอนิทรรศการวิถีชีวิตคนไหลหิน”** ซึ่งเป็นโครงการที่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรร่วมพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดไหลหินหลวง จ.ลำปาง

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จไปเปิดพิพิธภัณฑ์ที่ วัดไหล่หินหลวง ต.ไหล่หิน อ.เกาะคา จ.ลำปาง เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2552 ในขณะนั้นมี ดร.ปรีตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล เป็นผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จไปเปิดพิพิธภัณฑ์
วัดโหล่หินหลวง ต.โหล่หิน อ.เกาะคา จ.ลำปาง เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2552 ในขณะนั้นมี ดร.ปรีตตา เฉลิมเผ่า
กอนันตกุล เป็นผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

ในครั้งนั้น สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ใ้พระทัยในกระบวนการจัดทำพิพิธภัณฑ์ที่ให้คนทำพิพิธภัณฑ์ซึ่งเป็นปราชญ์ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้บอกเล่าวิถีชีวิต แลกเปลี่ยนถ่ายทอดความรู้ระหว่างผู้เฒ่าผู้แก่ผู้ใหญ่ และเยาวชน ผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่ร่วมกันทำ อาทิ การทำศนศึกษาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น การทำทะเบียนวัตถุ การเก็บข้อมูลและสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติข้าวของในพิพิธภัณฑ์ นิทรรศการภาพถ่ายในอดีต ทำให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดโหล่หินหลวงเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษา รวบรวม และทำพิพิธภัณฑ์

จากนั้น ในงานเทศกาลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้จัดขึ้นอีก 2 ครั้ง ในปี พ.ศ. 2553 และ 2555 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ก็ทรงพระกรุณาเสด็จฯ ไปทรงเปิดงานและทอดพระเนตรชมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทั้งสองครั้ง

วันศุกร์ที่ 23 พฤศจิกายน 2555 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดงานและทอดพระเนตรนิทรรศการในงาน เทศกาลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นครั้งที่ 3 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ขณะนั้นมี ผศ.สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร เป็นผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

จะเห็นว่าสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความสำคัญ และทรงเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์วัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ผ่านกระบวนการทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และเห็นว่าการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นงานของชุมชน ควรให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำพิพิธภัณฑ์ สนับสนุนให้พิพิธภัณฑ์ของชาวบ้านในท้องถิ่นมีความเข้มแข็งทางวิชาการ นำไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ ถ่ายทอด แลกเปลี่ยนความรู้ และรักษามรดกวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป

ด้วยพระราชกรณียกิจและพระปรีชาด้านมานุษยวิทยา การอนุรักษ์และสนับสนุนงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นดังกล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงอุปถัมภ์และมีพระกรุณาธิคุณต่อวงการมานุษยวิทยาและศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

บรรณานุกรม

เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. ม่วนซื่นเมืองลาว. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2537.

ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันต์ตกุล และคณะ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ระยะที่ 2. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2550.

ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2545.

ลำดับขั้นตอนการจัดตั้งโครงการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2542. จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปทรงเปิดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร วันอังคารที่ 9 มีนาคม 2542

¹ ปรับปรุงจากบทความ “มานุษยวิทยาในมรรคาเจ้าฟ้าสิรินธร” ใน จดหมายข่าวศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ปีที่ 17 ฉบับที่ 85 เมษายน-มิถุนายน 2558

ผู้เขียน

รุ่งตะวัน อ่วมอินทร์

นักวิชาการ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)